// MEZINÁRODNÍ NEROVNOSTI //
5. lekce: BOHATÍ CHUDÍ, CHUDÍ BOHATÍ

DOBA TRVÁNÍ
45 min

CÍLE LEKCE

- Žáci dokáží vysvětlit rozdíl mezi absolutní a relativní chudobou.
- Žáci definují význam pojmu index lidského rozvoje.
- Žáci vysvětlí, jaké jsou nevýhody měření chudoby pouze penězi.
- Žáci srovnají, co znamená být chudý v různých částech světa a různých sociálních prostředích.
- Žáci využijí svých znalostí a nových informací z textů k formulaci odpovědí na otázky ve skupině.

ZAŘAZENÍ LEKCE DO RVP (PRŮŘEZOVÁ TÉMATA)

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

ZAŘAZENÍ DO PŘEDMĚTU

Občanská výchova/ZSV
Zeměpis

ZÁKLADNÍ INFORMACE K TÉMATU

- https://getupandgoals.cz/temata/mezinarodni-nerovnost/

OBSAHOVÁ VÝCHODISKA TÉMATU

- https://getupandgoals.cz/vychodiska-temat/

VÝUKOVÉ CÍLE VÝCHODISKA

- Žáci vysvětlí rozdíl mezi absolutní a relativní chudobou.

VĚK: 8., 9. tř. ZŠ, SŠ
STÁT: Česká republika
JAZYK: čeština
Převzato z publikace: Bohouš a Dáša proti chudobě, Člověk v tísni 2006
https://www.clovekvtisni.cz/bohous-a-dasa-proti-chudobe-1062pub

VÝUKOVÉ METODY

Práce s komiksem a textem
Diskuze
Skupinová práce
Mentální mapování
Prezentování výsledků

CC BY NC SA

POSTUP:

ČÁST 1 (10 MINUT)

Rozdělte žáy zhruba do čtyřčlených skupin, jednotlivým skupinám přidělte jednu z následujích zemí. (Žáci si mohou země vylosovat nebo sami rozdělit podle zájmu.)
→ Japonsko
→ ČR
→ Zambie
→ Kambodža

Zadejte žákům otázky, které mají za přidělenou zemi odpovědět a rozdejte každé skupině příslušející text. Vysvětlete žákům, že nejde jen o reálnou znalost poměrů v jednotlivých zemích, ale také o jejich představy (žáků) a fakt vyplývajících z textu.

→ *Žijí ve vaší zemi chudí lidé? Kde asi?*
→ *Koho považujete ve vaší zemi za chudého? Co znamená ve vaší zemi být chudý?*
→ *Lze chudobu měřit pouze penězi?*
→ *Určuje hodnota HDP množství chudých ve vaší zemi? (Pokud je to nutné, vysvětlete, co znamená HDP)*

Vyzvěte žáky, aby výsledky diskuze zaznamenávali na poster či větší papír k následné prezentaci.

CC BY NC SA

ČÁST 2 (15 MINUT)

Přibližně po 10 minutách vyzvěte skupiny ke stručné prezentaci společné práce.

Pokud je to nutné použijte doplňující otázky. Například:
→ *Jak se liší chudoba v různých částech světa?*
→ *Jak se liší pojetí chudoby v jednotlivých oblastech?*

ČÁST 3 (10 MINUT)

Na základě závěrů z prezentací a odpovědí na doplňující otázky vysvětlete a definujte pojmy absolutní a relativní chudoba, Index lidského rozvoje. Případně rozdejte definice pojmů a zeptejte se žáků, jak souvisí jejich odpovědi a prezentace s danými pojmy.

MOŽNÝ DOMÁCÍ ÚKOL:

Z tabulky organizace Spojených národů s pořadím zemí světa podle HDI (http://hdr.undp.org/statistics/data) určete regiony s nejvyšším (nejnižším) HDI a porovnejte je s postavením ČR. Nalezněte příklady zemí, u nichž se jednotlivé složky HDI výrazně liší od okolních zemí v pořadí. Pokuste se tyto rozdíly vysvětlit.

PŘÍLOHY:

Odkazy na další zdroje:
Další informace o problémech chudoby a sociálním vyloučení:

Webové stránky
→ www.infoservis.net
→ www.rozvojovka.cz
→ www.varianty.cz
→ www.epolis.cz

Dokumentární filmy
→ Soubor filmů projektu jeden svět na školách – Téma „Rozvojová spolupráce“
→ Film „Mali – jedna část pavučiny“ Varianty. Praha

Učební materiály
→ Společný svět – příručka globálního rozvojového vzdělávání. Varianty. Praha 2004
→ Interkulturní vzdělávání – příručka (nejen) pro středoškolské pedagogy. Lidové Noviny. 2002

PŘÍLOHY:

Zambie: Peníze na měsíc stačí jen na den

Světová banka odhaduje, že osmdesát procent lidí v Zambii žije pod hranicí chudoby. Často jsou nedostupné i základní potraviny, jako je mouka, fazole nebo zelenina.

Devětadvacetiletý Dominic Nkhata pracuje v továrně. Ze svého platu živí ženu Patricii, která je v domácnosti, dvouletou dceru a čtyři děti Dominicovy sestry, jež zemřela na AIDS. Dominic vydělává 525 tisíc kwacha měsíčně, což je zhruba 105 amerických dolarů. Po odečtení daní mu však zbývá jen 300 tisíc kwacha (asi 60 dolarů). S touto částkou musí Dominicova sedmičlenná rodina vystačit měsíc do další výplaty. „Život v Zambii je krutý. Šťastná? Ne, to nejsem," řekla sedmadvacetiletá Patricia. Je jednou z milionů Afričanů, kteří žijí za méně než dolar na den.

Právě těmto lidem se snaží pomoct jedna z organizací bojujících proti chudobě v Africe. Zaměřila se na dva africké státy – Zambii a Malawi. Tyto státy spojuje klidná politická situace a touha zlepšit životní podmínky, k čemuž mají předpoklady v podobě bohatých přírodních a lidských zdrojů. I přesto však Zambie a Malawi patří k nejchudším státům světa, svázaným dluhy Světové bance a Mezinárodnímu měnovému fondu. Zambii v této oblasti svitla naděje 11. června roku 2005, kdy se osm nejbohatších států (G8) dohodlo na odpuštění dluhů osmnácti nejchudším zemím včetně Zambie.

Dominicova rodina žije ve dvou pokojích v chudinské čtvrti na okraji hlavního města Lusaky. První, co musí Dominic z nuzné mzdy zaplatit, je nájem. Ten spolkne téměř všechny peníze. Ženě předá zbytek - dva dolary. Polovinu z toho dává Patricia za jídlo na skromný oběd, které koupila na místní tržnici. V ruce jí zůstává jeden dolar. „S penězi vystačím jeden den, a ne měsíc. Už zítra si budu muset půjčit nějaké jídlo nebo peníze od mé rodiny," povzdychla si.

Za dolar Patricia nakoupila šest lžiček rýže, tři rajčata, dvě lžíce oleje, dvě cibule a trošku soli. Takový oběd pro sedmičlennou rodinu zdaleka nemá dostatečnou nutriční hodnotu. Přitom správná životospráva by mohla Dominicovi a jeho ženě významně pomoci prodloužit život – jako další dva miliony Zambijců jsou nakaženi virem HIV. Kupování antiretrovirálních léků pro ně nepřipadá vůbec v úvahu. „Byli bychom šťastni, kdybychom měli dost peněz, abychom se mohli najíst alespoň dvakrát denně," říká smutně Patricia.

V některých afrických zemích, jako je Botswana nebo Jihoafrická republika, dodává vláda léky nemocným bezplatně. Bez pravidelné stravy jsou však léky neúčinné. Dominic a Patricia by proto neměli příliš velkou naději, že léky zaberou, i kdyby je od vlády dostávali.

Zdroj:
upraveno podle článku Kateřiny Štěpničkové „Fiktivními košíky jídla proti chudobě" (www.infoservis.net)

BY NC SA

PŘÍLOHY:

ČR: Česká ghetta

Dukelská ulice v Chomutově. Místo pro neplatiče, každou chvíli tu hoří, nepřizpůsobiví lidé tu dělají nepořádek a nechtějí pracovat. I tak někdy vypadá vnější obraz nejchudšího místa v Chomutově. Dukelská ulice plní noviny pravidelně. Nejnověji čteme o šesti stavebních buňkách pro další nepřizpůsobivé, které se tu právě instalují, o demolici vyhořelého domu, ale také o generálním úklidu.

Co ale chybí, je výhled, koncepce: jak (vy)řešit problémy v Dukelské udržitelně. A hlavně: při detailnějším pohledu se ukazuje, jak velké rozdíly tu jsou mezi lidmi. Jedni doplácejí na druhé, ale navenek to vypadá, že v Dukelské žije jednolitá komunita s odlišnou kulturou.

Každý sám za sebe

Jednou z možností řešení je terénní sociální práce. Terénní sociální pracovníci jsou k dispozici znevýhodněným lidem zdarma, poskytují jim právní poradenství, vyřizují společně s nimi úřední záležitosti, podporují je ve zvyšování pracovní kvalifikace a hledání zaměstnání, dohlíží na pravidelnou docházku dětí do školy. Základem terénní sociální práce je individuální přístup. Pracovník mapuje všechny problémy, které jeho klient právě řeší (závislost na sociálních dávkách, nezaměstnanost, dluh na nájemném, problémy dětí ve škole, apod.) a snaží se působit, aby je společně s klientem odstranili. Práce je založená na dlouhodobé důvěře a osobní znalosti.

Dukelská je přeplněná. Žije tu hodně lidí, kteří mají problémy s drogami, nechtějí pracovat, mají dluh na nájemném. Ale zároveň mnoho těch, kteří se dlouhodobě snaží se z chudoby vymanit, posílají své děti spořádaně do školy a snaží se najít práci – když ne stálou, aspoň sezónní, nebo „na černo".

Například nájemné bez mrknutí oka platí polovina lidí. A mnozí z dlužníků mají dluh v řádu stokorun. Právě ti by mohli, pokud jim někdo poradí, jak na to (např. prostřednictvím vyjednaného splátkové kalendáře, apod.), své nízké dluhy splatit. Získali by renomé spořádaných nájemníků a nárok na sociální příspěvek na bydlení, který jim umožní lépe se starat o domácnost.

Čí je ta ostuda?

Do Dukelské se do unimobuňek právě stěhují další rodiny (které navíc dluží na nájemném a existuje reálné riziko, že dále přispějí k propadu úrovně zdejších obyvatel). Většina obyvatel už vzdala péči o společné prostory. Vědí, že když něco uklidí, brzy přijde někdo, kdo opět udělá nepořádek. Mnozí si udržují v čistotě jen své byty, na ostatní rezignovali. Poznali, že když někdo založí požár a zničí obecní majetek, automaticky vina padá na celou Dukelskou.

Právě jednoznačná pravidla prospějí Dukelské a jejím obyvatelům nejvíce. Pokud existuje cesta do ghetta, měla by existovat i cesta z ghetta. Dodržování pravidel, řádné placení nájemného, ochota vzdělávat se by neměly zůstávat nepovšimnuty. Takoví lidé by měli dostat šanci se z ghetta odstěhovat, žít integrováni ve společnosti. Na úřadu práce snáze obstojí, když se budou moci pochlubit: „Bydlel jsem na Dukelské, ale to už neplatí. Dokázal jsem se odtamtud dostat."

Městští zastupitelé stojí před problémem: komu uvěřit, co udělat. V minulosti investovali energii i peníze, ale ty se utopily v černé díře jménem Dukelská. V jejich kancelářích už se vystřídalo mnoho lidí, kteří tvrdili, že jim s chudinskou lokalitou pomohou.

Bez angažmá ze strany chomutovské radnice, ale hlavně úředníků a terénních sociálních pracovníků a dalších to ale nepůjde. Uměle zvětšovat ghetto je drahé, mnoho lidí by se mohlo stát plnohodnotnými občany města namísto živoření v Dukelské ulici.

Zdroj:
upraveno podle článku Martina Šimáčka (www.ceskaghetta.cz)

BY NC SA

PŘÍLOHY:

Kambodža: A co my, kteří nemáme skoro nic

Třicet let poté, co se Rudí Khmerové dostali k moci, byla Kambodža přijata do Světové obchodní organizace. Mnozí se ptají, zda je na to připravena.

Roeun Sok Chea (27) je matkou pětiletého syna. Na starosti má, jak je v Kambodži zvykem, i všechny mladší sourozence a rodiče. Patří k těm šťastnějším, neboť je zaměstnaná jako švadlena v jedné z oděvních továren, jež se dosud drží při životě. „Většina z nás zůstává v práci přesčas, byť už po osmi hodinách nevidíme na oči. V přeplněné továrně je k zalknutí, protože nefunguje ventilace, prachu je tolik, že musíme nosit roušky, a plat dostáváme s velkým zpožděním. Ale nemáme na vybranou," povzdechne si a její obličej přitom vypadá jako tvář čtyřicetileté ženy. Za úmornou práci si vydělá asi dvacet dolarů týdně. Její manžel je elektrikář, který domů přinese o pět dolarů více než ona, většinu však utratí za alkohol.

Živí nás textil

Podle studie listu Washington Post činí průměrný plat v Kambodži 0,32 USD za hodinu, zatímco v sousedním Thajsku je mzda třikrát vyšší. Velká část kambodžské populace žije na venkově a pracuje v zemědělství. Jenže kvůli chudobě se tisíce Kambodžanů vydávají hledat štěstí do měst. Právě proto přišla z ostrova Shaang do metropole Phnompenhu i Roeun. Dnes žije s celou rodinou na předměstí v jednom z typických prostých domků postavených na kůlech, které chrání dům před vodou v období dešťů a částečně i před prachem z nezpevněných cest v období sucha. Každé ráno se budí s obavami, zda „její" továrna nebude zavřena či ona sama vyhozena. Více než o tom, zda bude ustaven dlouho chystaný a finančně nákladný tribunál pro odsouzení Rudých Khmerů, pachatelů genocidy z let 1975–79, přemýšlí Roeun s obavami, jak se vypořádat s manželovým alkoholismem, jak z nízkého platu zaplatit účty a uživit rodinu a co bude dělat, přijde-li o práci, protože o podpoře v nezaměstnanosti si může nechat jenom zdát.

Investovat, ale do vzdělání

I přes slibná očekávání, která v roce 1993 přinesly po dvou dekádách násilí volby a pak ekonomický růst konce 90. let, se životní situace většiny Kambodžanů příliš nezlepšila. Okolo čtyřiceti procent jich žije pod hranicí chudoby a vyhlídkám na lepší budoucnost Kambodže věří jen málokdo. Mezi nejčastěji citované problémy, které brání hospodářskému růstu a zlepšení životní úrovně, patří všudypřítomná korupce, chybějící soudní reforma a špatné hospodaření s přírodním bohatstvím. Kambodža má například moře, které je jedním z nejbohatších na ryby v regionu jihovýchodní Asie, nicméně rybolov zemi „neživí" tak, jak by mohl. Problémem jsou též sucha, ale i naučená bezmocnost, závislost na pomoci ze zahraničí a z toho plynoucí apatie.

Zdroj:
upraveno podle článku Adély Ščotkové – A co my, kteří nemáme skoro nic (Respekt, 9. 5. 2005)

PŘÍLOHY:

Japonsko: Doma u bezdomovců

Život japonských bezdomovců je od evropských v mnohém odlišný. Touha a neschopnost změnit své postavení je jim však společná.

Ve čtvrtém největším městě Japonska Nagoja, které má něco přes dva miliony obyvatel, jich žije asi 4 tisíce, přičemž jejich způsob života je diametrálně odlišný od života našich bezdomovců. Pod silniční magistrálou, kde měli zbudované své dřevěné příbytky, jsme jich objevili doslova celou kolonii. Mají uprostřed parku vybavenou domácnost – židle, stůl nebo i starou sedací soupravu. K běžné výbavě patřilo i nádobí, toaletní potřeby, ale třeba i kolo, na němž odváželi „do sběru" hliníkové plechovky od pití, které zpracovávali – tedy roztloukali na co nejmenší objem a skládali do igelitových pytlů. Tito lidé žijící trvale na ulici si však mohou dovolit i takový „luxus" jako ledničky, rádia, videorekordéry a malé televize.

Udivující na tom všem je ale fakt, že zde tito lidé mohou trvale žít a nikomu to nevadí, nikdo je odtud nevyhání. Možná je to právě i díky povaze a zvykům zdejších bezdomovců. Starají se jen o sebe, nežebrají, nikoho neobtěžují, nenechávají po sobě všude hromady odpadků, naopak odpad třídí a hlavně nepijí alkohol! Chvíli to sledujete a vlastně nechápete, proč se tak spořádaní lidé vlastně dostali na ulici.

Život pod dálnicí

Třiašedesátiletý stavební inženýr Masao Yokoyama nás hned na začátku ujistil o tom, že stát se v Japonsku bezdomovcem není vůbec nic těžkého ani neobvyklého. Sám přišel o práci a na ulici se ocitl díky krachu rodinné stavební firmy. Bezdomovcem je už celých šest let a na stejném místě žije tři roky.

V Japonsku se nekrade, takže prý mohou jít kamkoli, a když se vrátí, najdou všechno na svém místě. S jídlem problém také není. Stačí zajít navečer k některému ze supermarketů a najdete ho tu vždy dostatek. Navíc je možné zajít na večeři i do objektu charitativní organizace, která se stará o lidi na ulici. Kromě jídla vám tu poskytnou v případě potřeby i nezbytnou právní pomoc, případně najdou alespoň příležitostnou práci – krátkodobou brigádu, různé demoliční a úklidové práce. Častou pracovní náplní nagojských bezdomovců je už zmíněný sběr a zpracování plechovek od nápojů. Najdete je už předem vytříděné v pytlích před domy a slisované na co nejmenší objem se dají ve sběrnách prodat za 80 jenů (16,- Kč) za kilo.

V Japonsku je celkem asi 25 tisíc bezdomovců. Z našeho pohledu žijí docela slušně, ale i tady jde samozřejmě o okraj společnosti. Když se zamyslíte nad životem těchto lidí, možná vás napadne, zda jsou to vlastně ještě bezdomovci? Bydlí na stálém místě, „domov" v podstatě mají, jsou svobodní a život, který žijí, jim docela vyhovuje. Když se na to ale zeptáte některého z nich, zjistíte, že oni sami to domovem nenazývají a tajně sní o lepším životě.

Zdroj:
upraveno podle článku Jiřího Skály „Doma u bezdomovců" (Reflex, č. 42/2005)

CC BY NC SA

PŘÍLOHY:

Absolutní chudoba × relativní chudoba

Absolutní chudoba vyjadřuje stav, kdy výše příjmů člověka nedostačuje k tomu, aby uspokojil své základní potřeby.

Nejrozšířenějším způsobem měření chudoby je tzv. hranice chudoby (anglicky poverty line). Hranice má vyjadřovat předěl mezi těmi, jejichž průměrné příjmy jsou dostatečné k uspokojení tzv. základních potřeb, tedy k zajištění potravy a ubytování, a mezi těmi, jejichž příjmy k tomu nedostačují. Za celosvětovou hranici extrémní chudoby označila Světová banka v roce 1990 příjem dosahující částky jeden americký dolar na den.

Naproti tomu **relativní chudoba** je konceptem, který, jak název napovídá, klade důraz na to, že na chudobu je nutno nahlížet jako na stav relativní deprivace jedince, tzn. ve vztahu k životnímu standardu ostatních jedinců v dané společnosti.

Širší pojetí chudoby

V souladu s konceptem relativní chudoby definoval Peter Townsend na základě svého výzkumu ve Velké Británii širší pojetí chudoby jako neschopnost účastnit se společenského dění a žít na úrovni, která je v dané společnosti běžná. Ekonom a nositel Nobelovy ceny Amartya Sen chápe chudobu podobně: ne jako nedostatek příjmů, nýbrž jako neschopnost plnohodnotně žít, způsobenou nedostatkem ekonomických prostředků. V Senově pojetí chudoby však nezáleží pouze na výši ekonomických prostředků, ale také na jejich adekvátnosti, tedy na schopnosti člověka využít prostředky, jež jsou mu dostupné, ke zlepšení kvality svého života. Disponuje-li tedy zdravý člověk schopností vydělat si na sebe v místě, kde panuje nezaměstnanost a kde nemá možnost práci sehnat, jsou jeho schopnosti (rozuměj jeho vlastní ekonomické prostředky) neadekvátní.

CC BY NC SA

PŘÍLOHY:

Human Development Index – (Index lidského rozvoje)

Širší pojetí chudoby je komplexnější a obtížněji měřitelné než určování chudoby pouze na základě příjmů.

V současné době je k měření kvality života často užíván tzv. Index lidského rozvoje (Human Development Index – HDI).

Index lidského rozvoje se stanovuje na základě tří veličin:

- očekávaná délka života
- vzdělání (gramotnost dospělé populace)
- průměrný příjem.

Za výběrem daných veličin stojí následující úvahy:

- **Očekávaná délka života** měří, jakého věku se pravděpodobně lidé v dané zemi dožijí. To, jak lidé dlouho žijí, souvisí s mnoha dalšími jevy, které se nedají tak snadno měřit, například se stavem a dostupností zdravotních služeb, s dostatečnou výživou a s životním prostředím. Odráží také skutečnost, že lidský život sám o sobě je pro rozvoj nejvýznamnější hodnotou.
- Úroveň **vzdělání** je zjišťována na základě gramotnosti lidí proto, že schopnost číst a psát je prvním krokem k získávání vědění a ke schopnosti učit se a v důsledku obstarat si živobytí.
- **Příjem** zůstává jedním ze stěžejních ukazatelů úrovně lidského života, neboť na něm závisí možnost uspokojit základní potřeby člověka a žít důstojný život. Pro účely mezinárodního srovnávání je používán příjem na osobu přepočítaný podle kupní síly dané země, aby se vyrovnaly rozdílné ceny zboží v různých zemích (například v Indii si člověk může za 10 dolarů koupit mnohem více jídla než v USA).

BY NC SA